

Lathund till checklista

Tillsyn inom vattenskyddsområde brandfarliga vätskor och (spill)oljor

Inledning

I skrivande stund gäller Naturvårdsverkets föreskrifter (2017:5) om skydd mot mark- och vattenförorening vid lagring av brandfarliga vätskor och spilloljor. En föreskriftsändring har dock varit ute på remiss och den nya föreskriften förväntas träda i kraft under 2021. Det finns därför två delar av checklistan – en som följer NFS 2017:5 och en som är anpassad till det förslag till nya föreskrifter som har varit ute på remiss under sommaren 2020. Tre viktiga skillnader mellan lagstiftningarna är att:

1. Den förstnämnda ställer teknikkraV och den senare funktionskraV på sekundärt skydd.
2. Kontrollen av det sekundära skyddet flyttas från tillsynsmyndigheten till ett ackrediterat organ.
3. Den senare lagstiftningen är tillämplig på mindre volymer (150 l jämfört med 250 l) samt gäller förutom cisterner även hantering i lösa behållare.

Observera att det finns övergångsbestämmelser kopplade till de båda föreskrifterna!

Annan generell lagstiftning som reglerar brandfarliga vätskor är Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps föreskrifter om cisterner med anslutna rörledningar för brandfarliga vätskor (MSBFS 2018:3) samt Sprängämnesinspektionens föreskrifter om hantering av brandfarliga vätskor (SÄIFS 2000:2). **OBS! Miljönämnden har inte tillsynsansvaret över föreskrifterna men de interagerar med Naturvårdsverkets föreskrifter.**

Många vattenskyddsföreskrifter följer de numera upphävda allmänna råden om vattenskyddsområden (NFS 2003:16). I dessa förespråkades att hantering av petroleumprodukter inte ska förekomma inom primär skyddszon annat än för att försörja bostads- och jordbruksfastigheter med olja, vilket då kräver tillstånd. För sekundär skyddszon förespråkades tillståndsplikt för hantering av petroleumprodukter. Vanligtvis har volymen 250 l satts som gräns för tillståndsplikt eftersom den sammanfaller med den volym som regleras inom vattenskyddsområden enligt NFS 2017:5 (och tidigare NFS 2003:24).

I äldre skyddsföreskrifter kan det förekomma formuleringar om att brandfarliga vätskor ska hanteras på ett sätt så att de inte kan "komma lös". I dessa fall, med föråldrade formuleringar, är det kraven i NVs föreskrifter om brandfarliga vätskor och oljor som är styrande.

Läsanvisning för lathunden och checklistan

Siffror och andra beteckningar i lathundens vänstra kolumn hänvisar till motsvarande avsnitt i checklistan. I vissa fall har kommentarer lämnats mer övergripande för hela rubriker i checklistan och inte specifikt för varje fråga. Det framgår i så fall av vänsterkolumnen.

Följande förkortningar används i checklista och lathund:

- VSF= vattenskyddsföreskrifter
- VSO= vattenskyddsområde
- VU= verksamhetsutövare
- TM= tillsynsmyndighet
- MVG= Miljösamverkan Västra Götaland

1. Sammanställning

1.1	Checklistan inleds med en sammanställning i tabellform över alla produkter som faller in under definitionen brandfarliga vätskor (d.v.s. med en flampunkt < 100 grader) och spilloljor.	
-----	---	--

2. Krav i vattenskyddsföreskriftee

2.1	Förbud mot att hantera petroleumprodukter eller andra brandfarliga vätskor kan gälla i primär zon. Oftast finns det då ett undantag från förbudet för uppvärmning av bostäder och för maskiners och fordons egna tankar.	VSF
2.2	Det kan finnas en nedre volymgräns för tillstånds/anmälningsplikten/informationskravet	VSF
2.3-2.6	Frågorna syftar till att kontrollera så att VSF följs.	VSF

3. Krav i Naturvårdsverkets föreskrifter NFS 2017:5

3.1	Föreskrifterna gäller hantering av brandfarliga vätskor (flampunkt < 100 grader Celsius) eller spillolja som förvaras i cistern ovan eller i mark som rymmer mer än 250 l . OBS! Föreskrifterna gäller inte om cisternen hör till en verksamhet som är tillståndsprövad enligt MB.	NFS 2017:5 1 kap 1 §
-----	---	-------------------------

3.2	<p>Kravet på att informera tillsynsmyndigheten gäller för volymer över 250 l brandfarliga vätskor eller spillolja. Endast förvaring i cistern omfattas av kravet. TM ska informeras skriftligt senast 4 veckor innan installationen påbörjas.</p> <p>Överträdelse av paragrafen är förenat med miljö-sanktionsavgift.</p>	<p>NFS 2017:5 3 kap 1 §</p> <p>SFS 2012:259 10 kap. 1 §</p>
3.3	<p>Kontroll av cisterner regleras genom MSBFS 2018:3. Om en cistern inte är kontrollerad bör räddningstjänsten eller motsvarande informeras. Om vi ska kräva kontroll måste det göras med stöd av hänsynsreglerna. Däremot är det ett krav enligt NFS 2017:5 att TM ska få en kopia på utförda kontroller.</p>	<p>NFS 2017:5 3 kap 1 §</p>
3.4	<p>Kravet på sekundärt skydd gäller i primär (inre) och sekundär (yttre) skyddszon. Kravet gäller både cisterner ovan och i mark. För cisterner ovan mark är kravet på sekundärt skydd specificerat till invallning. Invallningen ska rymma hela cisternens innehåll eller den största cisternens volym plus 10 % av övriga cisterners volym vid samlagring. För cisterner i mark är det upp till TM att bedöma vad ett godtagbart sekundärt skydd är. Enligt definitionen av sekundärt skydd ska det utgöra ett skydd mot både läckage och överfyllnad. Vad detta i praktiken betyder för cisterner i mark är oklart.</p> <p>Cisterner i bostadshus som är under regelbunden uppsikt är undantagna från kravet på sekundärt skydd.</p> <p>Kontrollen av det sekundära skyddet uppfyller lagstiftningen är TMs ansvar och ingår inte i cisternkontrollen enligt MSBFS 2018:3.</p>	<p>NFS 2017:5 4 kap 1 - 3 §§</p>
3.5	<p>Skylden ska sitta vid påfyllningsröret och vara väl synlig.</p>	<p>NFS 2017:5 4 kap. 5 §</p>

4. Krav i Naturvårdsverkets nya föreskrifter NFS 2021:XX *Cisterner med tillhörande ledningar*

4.1	<p>Föreskrifterna gäller hantering av brandfarliga vätskor (flampunkt < 100 grader Celsius) och oljor i cistern eller lösa behållare den totala volymen överstiger 150 l. Definitionen av oljor överensstämmer med den tidigare definitionen av spilloljor.</p>	<p>NFS 2021:XX 1 kap 1-2 §§</p>
-----	---	-------------------------------------

4.2	<p>Senast 6 veckor innan installationen påbörjas ska TM skriftligt informeras.</p> <p>Överträdelse av paragraferna (3 kap 1 och 2 §§) är förenat med miljöstraffavgift.</p>	<p>NFS 2021:XX 3 kap. 1 och 2 §§</p> <p>Förslag på ändring i förordning (2012:259) om Miljöstraffavgifter</p> <p>10 kap 1 §</p>
4.3	<p>Kontroll av cisterner regleras genom MSBFS 2018:3. Om en cistern inte är kontrollerad bör räddningstjänsten eller motsvarande informeras. Om vi ska kräva kontroll måste det göras med stöd av hänsynsreglerna. Däremot är det ett krav enligt NFS 2021:XX att TM ska få en kopia på utförda kontroller. Dessa ska skickas in senast sex veckor efter genomförd kontroll.</p> <p>Överträdelse av paragrafen i 3 kap 3 §, d.v.s. att inte ge in kopia av kontrollrapporten till TM, är förenat med miljöstraffavgift.</p>	<p>NFS 2021:XX 3 kap 3 §</p> <p>Förslag på ändring i förordning (2012:259) om Miljöstraffavgifter</p>
4.4	<p>Kravet på sekundärt skydd gäller för cisterner ovan och i mark i hela vattenskyddsområdet. Rör- och slangledningar ska vara dubbelmantlade eller ha annat sekundärt skydd. Kravet på sekundärt skydd är ett funktionskrav som innebär skydd mot läckage, överfyllnad samt skydd mot spill vid handhavande. Det sekundära skyddet behöver inte vara en enda teknisk lösning utan kan utgöras av flera anordningar.</p> <p>Om det sekundära skyddet utgörs av invallning ska invallningen rymma hela cisternens innehåll eller den största cisternens volym plus 10 % av övriga cisterners volym vid samlagring</p> <p>Cisterner i bostadshus som är under regelbunden uppsikt är undantagna från kravet på sekundärt skydd.</p>	<p>NFS 2021:XX 4 kap 1 §</p>
4.5	<p>Det sekundära skyddet ska kontrolleras av ett ackrediterat kontrollorgan. Kontrollen ska göras med samma intervall som kontrollen av cisternen. Kontrollen ska sammanfattas i en kontrollrapport. Det finns inget tydligt lagkrav att ge in kopior på utförda kontroller av det sekundära skyddet men de lämnas rimligen in samtidigt som kontrollrapporten för cisternen.</p>	<p>NFS 2021:XX 5 kap 1 och 5 §§</p>
4.6	<p>Skylden ska sitta vid påfyllningsröret och vara väl synlig.</p>	<p>NFS 2021:XX 4 kap 4 §</p>

5. Krav i Naturvårdsverkets nya föreskrifter NFS 2021:XX

Lösa behållare

5.1	Föreskrifterna omfattar hantering av oljor och brandfarliga vätskor i lösa behållare om den totala volymen överstiger 150 l. Som jämförelse är ett fat ofta på strax över 150 l. En IBC-tank är på 1000 l. Andra exempel på lösa behållare är ADR-behållare och dunkar.	NFS 2021:XX 1 kap 1-2 §§
5.2	Den som inom ett vattenskyddsområde avser att hantera mer än totalt 150 l olja eller brandfarliga vätskor i lösa behållare under en sammanhängande period, ska senast sex veckor innan den första hanteringen inleds skriftligt informera tillsynsmyndigheten. I informationen ska anges minst under vilken tid och inom vilket område som hanteringen kommer att pågå. T ex kan mobila tankar i anslutning till skogsavverkning eller anläggningsarbeten behöva informeras om. Överträdelse av paragraferna (3 kap 1 och 2 §§) är förenat med miljöstraffavgift.	NFS 2021:XX 3 kap 2 § Förslag på ändring i förordning (2012:259) om Miljöstraffavgifter 10 kap 1 §
5.3	Kravet på sekundärt skydd är ett funktionskrav som innebär skydd mot läckage, överfyllnad samt skydd mot spill vid handhavande. Det sekundära skyddet behöver inte vara en enda teknisk lösning utan kan utgöras av flera anordningar.	NFS 2021:XX 4 kap 1 §
5.4	Det sekundära skyddet ska kontrolleras av tillsynsmyndigheten så att det uppfyller kravet på att vara tätt, hållbart och funderande. Oklart hur ofta en sådan kontroll ska göras!	NFS 2021:XX 4 kap 2 § 5 kap 7 §

6. Krav enligt hänsynsreglerna

6.1	<p>I de fall speciallagstiftningen om brandfarliga vätskor och (spill)oljor inte är tillämpbar eller ämnesområdet inte regleras i vattenskyddsföreskrifter kan de allmänna hänsynsreglerna användas.</p> <p>I fallet med NFS 2017:5 kan det t ex vara volymer upp till 250 l som kan behöva regleras med hänsynsreglerna eller om förvaringen inte sker i cistern utan någon annan typ av behållare.</p> <p>I fallet med de nya föreskrifterna NFS 2021:xx kan det t ex vara volymer upp till 150 l som kan behöva regleras med hänsynsreglerna.</p> <p>Se även checklistan för kemikalier.</p>	Miljöbalken 2 kap.
-----	---	--------------------

7. Tankning

7.3	Spillzonen vid tankplatsen ska vara hårdgjord och helt tät mot spill. Spillzonens syfte är att förhindra drivmedelsläckage till mark samt yt- och grundvatten.	Miljöbalkens allmänna hänsynsregler i 2 kap.
7.4-7.8	Slam- och oljeavskiljare ska skötas och kontrolleras regelbundet enligt den specifika drift- och skötselinstruktionen. Kontroll ska ske av oljenivåalarmets funktion, nivån av slam och olja samt funktionen i övrigt. Var 5 år ska OA genomgå besiktning.	Riktlinjer för oljeavskiljare enligt Svensk standard SS-EN 858 (858-1 och 858-2)

8. Skyddsåtgärder

8.1	<p>VU bör känna till var dagvattenbrunnar och diken mynnar ut så att insatser snabbt kan sättas in för att stoppa och samla upp ett utsläpp av kemikalier så nära källan som möjligt.</p> <p>För att minska risken för att kemikalier sprids till omgivningen vid en olycka bör VU ha tillgång till utrustning för att täcka över eller stänga av dagvattenbrunnar eller valla in ett utsläpp så att det inte når dike eller vattendrag till exempel. Utrustningen ska vara lätt att komma åt och de som arbetar i verksamheten ska veta hur den ska hanteras. Det är inte ovanligt att marken runt dagvattenbrunnar är ojäm och att gummimaterialet för mattor och tätningar torkat, så att utrustningen inte sluter tätt. Det kan därför vara en bra idé att testa utrustningen med vatten då och då för att se om det hindras från att rinna ut via brunnen. Ventiler för avstängning av dagvattenbrunnar bör vara tydligt utmärkta och lätta att komma åt när en olycka händer. Rinner det ut farliga ämnen så är det kanske inte tillåtet av arbetsmiljösäl att ta sig ut på området och lägga på mattor eller stänga av brunnar.</p> <p>Mer vägledning om skyddsåtgärder finns i MV-G:s och MSS:s lathund om skadliga ämnen från 2011.</p>	26 kap 19 § MB 5-6 §§ f (1998:901) om VU:s egenkontroll (A, B och C-vh)
8.2	<p>Det bör finnas utrustning och material i tillräcklig omfattning för att snabbt kunna ta omhand och samla upp ett spill eller ett utsläpp av kemikalier. Alla som arbetar i verksamheten bör känna till var utrustning och material finns och hur det används. Det får inte stå undanskynt eller blockerat av annat material. Ofta finns det i anslutning till utrymmet för lagring av kemikalier eller invid portarna till verksamheten.</p> <p>Det bör också finnas rutiner som säkerställer att utrustningen är hel och fungerar och att det alltid finns till exempel absorptionsmedel i tillräcklig mängd. Om verksamheten är ett enmansföretag eller mycket liten (och inte omfattas av egenkontrollförordningen) behöver rutinerna inte vara skriftliga.</p> <p>Absorptionsmedel som har förorenats med oljor, drivmedel, lösningsmedel eller andra farliga kemikalier ska lämnas som farligt avfall.</p>	

8.3	För att rätt åtgärder ska vidtas snabbt i händelse av en olycka bör det finnas tydliga instruktioner om vad som ska göras. Det bör också finnas telefonnummer till brandförsvaret, VA-bolag, miljöförvaltning och andra viktiga aktörer på instruktionen. Instruktionerna ska vara på svenska, men om det finns anställda i verksamheten endast talar annat språk än svenska bör informationen även finnas på ett språk som de förstår.	26 kap 19 § MB 5-6 §§ f (1998:901) om VU:s egenkontroll (A, B och C-vh)
-----	---	--